

Caerdydd Ddwyeithog

Adolygiad o Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog 2017-2022

1. Cyflwyniad

Mae'r adroddiad hwn yn cynnig adolygiad allanol annibynnol o Strategaeth 5 mlynedd Cyngor Caerdydd ar gyfer Caerdydd Ddwyeithog, 2017-2022, a gyhoeddwyd ar ffurf drafft ym mis Medi 2016, ac fel adroddiad terfynol ym mis Mawrth 2017.

Cynhaliwyd yr adolygiad annibynnol hwn gan Nia Davies o gwmni Nico, ac fe'i comisiynwyd mewn ymateb i benderfyniad ffurfiol gan y Cabinet ar 16/03/2017 i *"gynnal adolygiad allanol annibynnol o'r strategaeth a'r cynllun gweithredu"*.

Cynhaliwyd yr adolygiad ym mis Mawrth 2018, ac fe'i seiliwyd ar ymchwil pen desg, adolygiad o ddogfennaeth fewnol sy'n berthnasol i strategaeth Caerdydd Ddwyeithog, cyfweiliadau a chiparolwg o bartneriaid allanol allweddol a chydweithwyr ar draws meysydd partneriaeth allweddol oddi mewn i'r Cyngor.

Roedd yr ymchwil yn cynnwys ystyriaeth o Adroddiad Sicrwydd 2016-17 Comisiynydd y Gymraeg, oedd yn canolbwyntio ar gydymffurfedd a digonolrwydd strategaethau 5 mlynedd awdurdodau lleol i hyrwyddo'r Gymraeg; strategaeth Llywodraeth Cymru: [Cymraeg 2050: miliwn o siaradwyr Cymraeg](#), a gyhoeddwyd ym mis Gorffennaf 2017, ynghyd â strategaethau hybu awdurdodau lleol eraill, sydd ar gael fel dogfennau cyhoeddus.

Mae'r adolygiad hwn yn edrych ar y strategaeth yn ei chyd-destun statudol a pholisi; ac ynghyd ag adborth o'r arolwg a'r cyfweiliadau, yn ystyried arferion gorau fel y'u nodwyd gan adroddiad y Comisiynydd o ran: cydymffurfedd a llywodraethu, gweledigaeth a pherchnogaeth, ymgynghori a chyfathrebu, rhanddeiliaid, pennu targedau a mesur perfformiad. Mae wedyn yn amlinellu casgliadau ac argymhellion yr adolygiad i'w hystyried gan Gyngor Caerdydd.

Cynnwys

1.	Cyflwyniad	1
2.	Crynodeb	3
3.	Cyd-destun	4
4.	Y strategaeth	10
	i. cydymffurfiaeth a llywodraethu	11
	ii. gweledigaeth a pherchnogaeth	15
	iii. ymgynghori a chyfathrebu	17
	iv. rhanddeiliaid	19
	v. targedau a mesur perfformiad	21
5.	Casgliadau	25
6.	Argymhellion	28
7.	Atodiad 1	
8.	Atodiad 2	

2. Crynodeb

Cynhaliwyd yr adolygiad hwn ym mis Mawrth 2018.

Mae Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog yn ofyniad statudol penodol, fodd bynnag mae'r Strategaeth yn benllanw llw o weithgareddau strategol amrywiol ledled y ddinas gan y Cyngor a'i bartneriaid. Mae'r Strategaeth hefyd yn cydnabod ei pherthnasedd yng nghyd-destun amcanion strategaeth genedlaethol Llywodraeth Cymru ar gyfer yr iaith, a'i rôl oddi mewn i gyd-destun polisi ehangach.

O ystyried y Strategaeth yng ngoleuni arferion gorau cydnabyddedig a sylwadau gan randdeiliaid, canfu'r adolygiad hwn fod y Strategaeth wedi'i llunio ar seiliau cryf gwaith ymgynghori a chyfathrebu, ac mae fframwaith cydymffurfio a chraffu cryf ar waith ar ei chyfer.

Mae'r blaenoriaethau strategol a nodwyd yn cyfateb i'r weledigaeth genedlaethol, ac maent yn seiliedig ar waith ymgynghori agos â phartneriaid. Maent yn adlewyrchiad naturiol o anghenion penodol y boblogaeth, ac maent wedi'u crynhoi mewn 3 maes strategol. Mae'r targedau sy'n deillio ohonynt yn amlygu ystyriaeth o'r ddarpariaeth gyfredol a'r cyfyngiadau ariannol sy'n bodoli, ac yn ôl rhanddeiliaid allweddol, maent yn rhai realistig a chyraeddadwy.

Mae'r strategaeth yn cael ei gyrru gan weledigaeth bwrpasol a gefnogir gan arweinyddiaeth a phersonél allweddol rhagweithiol, ynghyd â phroses atebolrwydd gadarn sy'n cynnwys elfen o graffu allanol gan bartneriaid allweddol a pherthynas gref drwy Fforwm Caerdydd Ddwyeithog.

Dylid dathlu cryfderau Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog a dylid rhannu arferion da. **Mae nifer o gyfleoedd i ystyried cryfhau gweithrediad y strategaeth ymhellach, ac mae'r argymhellion yn yr adroddiad hwn yn ceisio amlygu'r cyfleoedd hynny yng ngoleuni'r canfyddiadau a'r adborth gan randdeiliaid. Amlinellir yr argymhellion ar dudalen 28 a 29.**

3. Cyd-destun

Mae Strategaeth Caerdydd Ddwieithog yn ofyniad statudol penodol sy'n deillio o Reoliadau Safonau'r Gymraeg, ond mae hefyd yn bodoli mewn cyd-destun polisi a deddfwriaethol ehangach.

Mae'r Strategaeth yn cydnabod ei pherthnasedd yng nghyd-destun amcanion strategaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer yr iaith, a'i rôl ochr yn ochr â Chynllun Strategol ar gyfer y Gymraeg mewn Addysg ynghyd ag amcanion y Cynllun Llesiant, Caerdydd 2020, a chynllun gweithredu Mwy na Geiriau.

i. Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

Fe sefydlodd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 fframwaith cyfreithiol i orfodi dyletswyddau ar sefydliadau penodol i gydymffurfio â safonau mewn perthynas â'r iaith Gymraeg drwy reoliadau (Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015). Rhestrir y safonau a orfodir ar Gyngor Caerdydd yn [Hysbysiad Cydymffurfio – Adran 44 Mesur y Gymraeg \(Cymru\) 2011](#).

Y safonau sy'n berthnasol i'r Strategaeth 5 mlynedd yw safonau 145 a 146 ac maent yn ei gwneud yn ofynnol i Gyngor Caerdydd:

- Iunio, a chyhoeddi strategaeth 5 mlynedd sy'n esbonio sut mae'r Cyngor yn bwriadu mynd ati i hybu'r Gymraeg ac i hwyluso defnyddio'r Gymraeg yn ehangach yn yr ardal;
- cynnwys targed ar gyfer cynyddu neu gynnal nifer y siaradwyr Cymraeg yn yr ardal erbyn diwedd y cyfnod o 5 mlynedd o dan sylw;
- cynnwys datganiad sy'n esbonio sut mae'r Cyngor yn bwriadu cyrraedd y targed hwnnw;
- adolygu'r strategaeth a chyhoeddi fersiwn ddiwygiedig ohoni ar y wefan o fewn 5 mlynedd i ddyddiad cyhoeddi'r strategaeth (neu i ddyddiad cyhoeddi fersiwn ddiwygiedig ohoni);

- ar ôl 5 mlynedd, asesu i ba raddau mae'r Cyngor wedi dilyn y strategaeth honno ac wedi cyrraedd y targed a osodwyd ganddi;
- cyhoeddi'r asesiad ar y wefan, gan sicrhau i ddangos nifer y siaradwyr Cymraeg yn eich ardal, ac oedran y siaradwyr hynny;
- amlinellu yn yr asesiad, restr o'r gweithgareddau a drefnwyd neu a ariannwyd gan y Cyngor yn ystod y 5 mlynedd flaenorol er mwyn hybu defnyddio'r Gymraeg.

Mae ystyriaethau pellach yn y Rheoliadau hyn sy'n berthnasol i'r strategaeth 5 mlynedd o dan Faterion Atodol (Safonau 173 a 174) sy'n gofyn i gyrff:

- sicrhau bod dogfen sy'n cofnodi'r safonau hybu mae'r Cyngor o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, ar gael i'r cyhoedd;
- darparu unrhyw wybodaeth y bydd Comisiynydd y Gymraeg yn gofyn amdani sy'n ymwneud â chydymffurfedd â'r safonau hybu.

ii. Cymraeg 2050: miliwn o siaradwyr Cymraeg

Yn dilyn cyhoeddiad Llywodraeth Cymru ym mis Awst 2016 o'i gweledigaeth i greu miliwn o siaradwyr Cymraeg, cyhoeddwyd Strategaeth Cymraeg 2050 ym mis Gorffennaf 2017. Mae'r Strategaeth yn amlinellu agwedd hirdymor y Llywodraeth tuag at wireddu'r targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Mae'r strategaeth yn seiliedig ar dair thema strategol:

1. Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg
2. Cynyddu defnydd o'r Gymraeg
3. Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun

Targedau Cymraeg 2050 yw:

- Nifer y siaradwyr Cymraeg i gyrraedd miliwn erbyn 2050.
- Canran y boblogaeth sy'n siarad Cymraeg bob dydd, ac sy'n gallu siarad mwy nag ychydig o eiriau o Gymraeg, i gynyddu o 10 y cant (yn 2013–15) i 20 y cant erbyn 2050.

Mae'r Llywodraeth wedi cyhoeddi ei [Rhaglen Waith](#) gyntaf ar gyfer y strategaeth. Mae'n amlinellu, fesul amcan, yr hyn y mae'r Llywodraeth yn bwriadu'i wneud yn ystod y cyfnod 2017 hyd 2021. O ran y rhaglen gychwynnol hon o waith, mae'n werth nodi geiriau'r Llywodraeth:

“Bydd y blynyddoedd cychwynnol yn canolbwyntio ar osod seiliau cadarn. Mae hon yn broses araf, gyson, heb lwyddiant amlwg efallai. Eto i gyd, rydym yn ystyried bod gosod y seiliau nawr yn gwbl angenrheidiol er mwyn cynnal camau pellach i weithredu'r strategaeth.”

Mae'r dull hwn o weithredu yn allweddol i strategaeth hirdymor o gynllunio ieithyddol a thwf, ac mae'n bwysig cadw hyn mewn cof o ran y targedau sydd wedi'u gosod yn Strategaeth 5 mlynedd Caerdydd Ddwyeithog. Mae'n tanlinellu pwysigrwydd sefydlu sylfaen gref yn y blynyddoedd cychwynnol er mwyn gwireddu'r targed hirdymor o ddyblu nifer ei siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Mae strategaeth y Llywodraeth yn cydnabod rôl awdurdodau lleol wrth gyflawni ei hamcanion ledled Cymru, ac yn yr un modd, mae Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog yn gosod gweledigaeth y Llywodraeth yn ganolog i'r nod yn y Datganiad Cenhadaeth:

Datganiad Cenhadaeth

Gweithio gyda phartneriaid i ddyblu nifer y siaradwyr Cymraeg yng Nghaerdydd erbyn 2050 drwy Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog yn unol â gweledigaeth Llywodraeth Cymru.

iii. Addysg

Gan adleisio'r strategaeth genedlaethol, mae Strategaeth Caerdydd Ddwieithog a Chynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg ar gyfer Caerdydd yn cydnabod bod y system addysg yn elfen allweddol o ran creu siaradwyr newydd.

“Mae'r CSCA hwn yn rhan annatod o Strategaeth 5 Mlynedd Caerdydd Ddwieithog. Mae'r prif faes o ryng-ddibyniaeth rhwng y ddwy strategaeth yn seiliedig ar faes strategaeth 1: Teuluoedd, Plant a Phobl Ifanc. Mae'r blaenoriaethau yn y maes hwn yn seiliedig ar hyrwyddo, darpariaeth a dilyniant.”

Mae'r Llywodraeth wedi amlinellu eu cynlluniau i adolygu'r ddeddfwriaeth sy'n sail i gynllunio addysg Gymraeg, ynghyd ag adolygu'r broses i gynyddu cyfran yr addysgu a'r dysgu cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion, a bod Rhaglen Gyfalaf Ysgolion yr 21ain Ganrif yn sicrhau cynnydd yn nifer y llefydd mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg.

Mae'r Llywodraeth wedi nodi y bydd yn *“symud o fesur y galw am addysg cyfrwng Cymraeg i ddatblygu addysg cyfrwng Cymraeg yn systematig a rhagweithiol.”*

Mae hyn yn tanlinellu'r disgwyliad y bydd datblygiadau pellach mewn deddfwriaeth a pholisi dros y pum mlynedd nesaf, ac y bydd cyfeiriad Cyngor Caerdydd yn parhau tuag at raglen waith uchelgeisiol a heriol.

iv. Llesiant

Nod Cynlluniau Llesiant lleol yw cynnig agwedd fwy cyfannol o gynllunio a darparu gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru, gan gynnwys ffordd well o integreiddio'r deddfau, y dyletswyddau a'r fframweithiau cynllunio perthnasol. Un o'r nodau llesiant o dan y Ddeddf yw 'Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu'. Serch hynny, mae'n bwysig cydnabod bod cyswllt agos iawn rhwng yr iaith a'r nodau llesiant eraill, a phwysigrwydd partneriaethau a fframweithiau ehangach.

Caiff nod Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog ei atgyfnerthu yn y Cynllun Llesiant drafft:

“Ceisio dyblygu nifer y siaradwyr Cymraeg yng Nghaerdydd erbyn 2050 trwy gefnogi darparu Strategaethau Caerdydd Ddwyeithog.”

Mae'r Cynllun drafft yn amlinellu mesurau cynnydd yn nhermau niferoedd siaradwyr/addysg:

- Pobl a all siarad Cymraeg (Dangosydd Cenedlaethol 37)
- Disgyblion Cyfnod Allweddol 4 sy'n Cyflawni Trothwy Lefel 2 gan gynnwys Cymraeg/Saesneg a Mathemateg (Dangosydd Cenedlaethol)

Mae Comisiynydd y Gymraeg wedi cyhoeddi dogfen gyngor yn ddiweddar: [Ystyried y Gymraeg mewn Cynlluniau Llesiant](#) sy'n edrych ar y modd y gallai Cynlluniau Llesiant Lleol ystyried pob nod llesiant yng nghyd-destun y Gymraeg. Gallai hyn gynorthwyo wrth gryfhau'r cysylltiadau rhwng nodau'r ddwy strategaeth ymhellach.

v. Strategaeth hybu 5 mlynedd Awdurdodau Lleol

Yn [Adroddiad Sicrwydd 2016-17, Hawliau'n Gwreiddio](#), edrychodd Comisiynydd y Gymraeg ar strategaethau 5 mlynedd awdurdodau lleol a'r parciau cenedlaethol. Mae'r adroddiad yn cynnig dadansoddiad o gydymffurfiaeth ynghyd â'r nodweddion angenrheidiol ar gyfer strategaethau hybu cryf ac effeithiol. Nododd y Comisiynydd yr elfennau canlynol fel enghreifftiau o arfer da, a bydd yr adolygiad hwn yn ystyried Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog yn y cyd-destun hwn:

Perchnogaeth ac atebolrwydd: Mae rhai strategaethau yn dangos perchenogaeth amlwg gan y sefydliad cyfan... a strwythur atebolrwydd clir ar gyfer gweithredu ac asesu cynnydd.

Gwaelodlin: Mae'r strategaethau mwyaf cynhwysfawr yn seilio'u targedau a'u cynlluniau gweithredu ar gyfer hybu a hwyluso ar dystiolaeth feintiol ac ansoddol.

Gweledigaeth glir: Mae datganiad clir o weledigaeth yn gymorth nid yn unig i'r cyhoedd ddeall trywydd y corff ond mae'n gymorth hefyd i holl staff y sefydliad sy'n gorfod gweithredu'r camau perthnasol.

Partneriaid Mae'r cynlluniau gweithredu mwyaf cynhwysfawr yn cyffwrdd â phob maes perthnasol ac yn ymrwymedig i weithio mewn partneriaeth â sefydliadau sector cyhoeddus, preifat a'r trydydd sector, ac wrth gwrs y bobl leol.

Cyd-destun ehangach: Mae'r strategaethau mwyaf cynhwysfawr yn ymdrin â chyd-destun ehangach o ran ffyniant y Gymraeg, er enghraifft, y cyd-destun cymdeithasol / economaidd lleol; croesgyfeirio â chynllun strategol Cymraeg mewn addysg a strategaethau eraill sy'n gorgyffwrdd yn lleol ac yn genedlaethol.

Mesur cynnydd: Mae'r strategaethau mwyaf cynhwysfawr yn pennu targedau clir, blaenoriaethau strategol, dangosyddion meintiol, a chynllun gweithredu manwl gyda chyswllt clir rhwng y gweithgareddau a'r blaenoriaethau strategol. Mae'r cynlluniau gweithredu mwyaf cynhwysfawr yn pennu targedau ac amserlen glir, ynghyd â chofnodi cyfrifoldebau.

(Adroddiad Sicrwydd 2016-17 Hawliau'n Gwreiddio)

Mae'n anodd iawn meincnodi strategaeth Caerdydd Ddwyeithog yn erbyn strategaethau awdurdodau lleol eraill, gan eu bod wedi'u llunio mewn ymateb i amrywiaeth eang o anghenion ieithyddol sy'n benodol i'w hardaloedd.

Serch hynny, mae'n bosibl adnabod cydymffurfedd â gofynion safon 145, a chynnig barn ar gadernid a chwmpas y strategaeth yn erbyn yr arferion gorau a amlygir yn adroddiad y Comisiynydd ynghyd â blaenoriaethau strategol y strategaeth genedlaethol, Cymraeg 2050. Mae adrannau dilynol yr adroddiad hwn yn amlinellu'r ystyriaethau perthnasol.

4. Y Strategaeth

Gweledigaeth Ein gweledigaeth yw datblygu Caerdydd gwbl ddwyeithog. Caerdydd lle gall ein dinasyddion fyw, gweithio a chwarae yn ogystal â manteisio ar wasanaethau a chymorth yn Gymraeg neu Saesneg yn yr un modd. Prifddinas lle mae dwyeithrwydd yn cael ei hyrwyddo fel rhywbeth cwbl naturiol, a lle mae'r iaith Gymraeg yn cael ei diogelu a'i meithrin i genedlaethau'r dyfodol ei mwynhau a'i defnyddio.

Wedi'i gymeradwyo gan y Cyngor llawn ar 23 Mawrth 2017, mae Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog yn nodi *“Mae hon yn strategaeth i'r ddinas gyfan, nid i un sefydliad yn unig”* gan amlygu pwysigrwydd partneriaid strategol a gweithio ar draws nifer o feysydd polisi allweddol.

Yn ogystal â chymau penodol i hwyluso'r defnydd o'r iaith ar draws ystod o flaenoriaethau strategol mewn cydweithrediad â phartneriaid yn y Cyngor ac yn allanol, mae'r Strategaeth yn cynnwys targed i gynyddu nifer y siaradwyr Cymru (3+ oed) yng Nghaerdydd o 15.9%, o 36,735 (Cyfrifiad 2011) i 42,584 (Cyfrifiad 2021).

Datblygwyd y blaenoriaethau strategol mewn ymgynghoriad â phartneriaid ac maent yn adlewyrchiad naturiol o anghenion penodol y boblogaeth. Mae'r blaenoriaethau wedi'u crynhoi mewn 3 maes strategol sydd hefyd yn adlewyrchu penawdau blaenoriaethau allweddol strategaeth y Llywodraeth.

Ar gyfer yr adolygiad hwn, cynhaliwyd ciparolwg yn ystod mis Mawrth 2018 i gasglu barn rhanddeiliaid ar Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog. Cyfyngwyd y ciparolwg hwn yn fwriadol i'r prif bartneriaid allanol o blith aelodau Fforwm Caerdydd Ddwyeithog, a hefyd partneriaid allweddol oddi mewn i'r Cyngor mewn adrannau amrywiol perthnasol i weithrediad y Strategaeth. Cafwyd 12 ymateb cynrychioliadol.

“Mae'r Strategaeth yn cynnig gweledigaeth glir i'r Gymraeg yng Nghaerdydd”

“Mae’r strategaeth wedi dod â phartneriaid ynghyd i gydweithredu”

(Sylwadau gan brif randdeiliaid)

Mae ymatebion y prif bartneriaid wedi bwrw goleuni defnyddiol ar gryfderau’r strategaeth, a chyfleoedd posibl i gryfhau a datblygu’r strategaeth yn ystod ei hoes o safbwynt y partneriaid. Mae adroddiad llawn yr arolwg rhanddeiliaid yn Atodiad 1. Ceir copi o’r holiadur yn Atodiad 2.

i cydymffurfiaeth a llywodraethu

Cwestiynau allweddol:

- A yw Cyngor Caerdydd yn cydymffurfio â’r safonau perthnasol?
- A oes system ddigonol ar waith i sicrhau craffu a her effeithiol i’r strategaeth?

Yn y ddau faes hwn, gwelwyd bod gan Gyngor Caerdydd ddarpariaeth gadarn o ran cydymffurfio a chraffu:

Cydymffurfio: Er bod gweledigaeth a nod y strategaeth yn bellgyrhaeddol, bydd Comisiynydd y Gymraeg, fel y corff rheoleiddio yn craffu ar y modd y mae’r Strategaeth yn cydymffurfio â’r ddwy safon.

Mae Cyngor Caerdydd wedi llunio a chyhoeddi’r strategaeth sy’n amlinellu sut mae’n bwriadu hybu’r Gymraeg a hwyluso’i defnydd yn ehangach. Mae hefyd yn cynnwys targed ar gyfer cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg erbyn diwedd y cyfnod 5 mlynedd, gan gynnwys egluro’r modd y mae’r Cyngor yn bwriadu gwireddu’r targed hwnnw. Mae’r elfennau hyn yn ymateb yn uniongyrchol i ofynion Safon 145.

Maes o law, fe fydd bodloni Safon 146 yn golygu adolygu’r strategaeth ar ddiwedd y cyfnod 5 mlynedd ac asesu i ba raddau mae’r Cyngor wedi dilyn y strategaeth a chyrraedd y targed, gan amlinellu nifer y siaradwyr Cymraeg a rhestr o weithgareddau a drefnwyd neu a ariannwyd i hybu’r iaith dros y cyfnod 5 mlynedd.

Mae hyn felly yn cynnwys cynnal cofnod o gynnydd o safbwynt cyflawni'r targedau a nodir yn y cynllun gweithredu, ynghyd â thystiolaeth sy'n dangos cynnydd tuag at y targed cyffredinol o gynnyddu nifer y siaradwyr Cymraeg. Bydd angen amrywiaeth o wybodaeth ansoddol a meintiol ar gyfer y dystiolaeth hon, wedi'i chasglu gan y Cyngor a'i bartneriaid allanol.

Lleisiodd un ymatebydd i'r arolwg rhanddeiliaid nodyn o bryder, gan godi cwestiwn ynghylch y ddibyniaeth ar bartneriaid allanol i gasglu rhywfaint o'r dystiolaeth angenrheidiol:

“Ansicr ynghylch pa mor fesuradwy yw rhai o'r targedau oherwydd eu bod yn ymestyn dros y ddinas gyfan, ac yn gofyn am fewnbwn gan nifer o sefydliadau sydd yn gorfod 'cyfrif' yr un peth. A oes chyd-ddealltwriaeth/cyd-gytundeb yn hyn o beth?”

Gyda chyfarfodydd chwarterol Fforwm Caerdydd Ddwyeithog (sy'n cynnwys y prif bartneriaid cysylltiedig), ynghyd â chylch gorchwyl ar ei newydd wedd sy'n canolbwyntio ar weithredu'r Strategaeth ei hun, ymddengys bod cyfle digonol i sicrhau eglurder a dealltwriaeth o ran yr hyn a gaiff ei fesur a sut. Serch hynny, efallai byddai'n fuddiol i edrych eto ar y gofynion hyn i sicrhau bod cofnodion a thystiolaeth ddigonol yn cael eu cadw.

Craffu: Fel y nodwyd uchod, mae Fforwm Caerdydd Ddwyeithog, gyda'i gylch gorchwyl newydd sy'n canolbwyntio ar weithredu'r Strategaeth, yn sicrhau lefel dda o orolwg a monitro i'r Strategaeth.

Gofynnodd yr arolwg rhanddeiliaid wrth y rhanddeiliaid allanol a oedd y Fforwm yn fecanwaith effeithiol ar gyfer monitro gweithrediad y strategaeth a gweithredu fel cyfaill beirniadol i'r Cyngor, ac fe gytunodd pob un o'r ymatebwyr â'r datganiad hwn.

Arsylwyd un o gyfarfodydd y Fforwm fel rhan o'r adolygiad hwn, a gwelwyd bod y Fforwm yn gyfle i bartneriaid roi diweddariad ar gynnydd gyda gwaith sydd ynghlwm â'r targedau sy'n berthnasol iddynt hwy, ac yn cynnig her i Gyngor Caerdydd ar ei gynnydd hefyd. Ynghyd, mae'r partneriaid yn gallu ymateb ac addasu'n effeithiol i unrhyw newidiadau neu ffactorau allai effeithio

ar y cynllun gweithredu, a chymryd mantais ar unrhyw gyfleoedd newydd sy'n codi. Cafwyd sylw yn ystod y cyfarfod, oedd yn crisialu hyn:

“Gall targedau a blaenoriaethau ddyddio a gall cyfleoedd i weithredu godi yn annisgwyl, ond mae hefyd yn bwysig i ni beidio ag osgoi pethau sy'n anodd neu'n heriol, ac sydd ond yn targedu siaradwyr Cymraeg.”

O dan eu cylch gorchwyl newydd, mae'r Fforwm yn adrodd i'r grŵp o aelodau trawsbleidiol, sef Gweithgor Aelodau Caerdydd Ddwyeithog sy'n cwrdd bob chwarter (e.e. ym mis Ebrill 2018, gwahoddwyd 2 brif bartner, Menter Caerdydd a'r Eisteddfod Genedlaethol, i ddod i roi cyflwyniad i'r Grŵp). Mae Cadeirydd y Grŵp yn ysgrifennu'n ffurfiol i'r Cabinet yn dilyn pob cyfarfod i hysbysu'r Cabinet ynghylch unrhyw faterion sy'n ymwneud â'r Gymraeg.

Hefyd, mae Pennaeth Caerdydd Ddwyeithog yn cwrdd bob mis ag Arweinydd y Cyngor, sef deiliaid y portffolio ar y Gymraeg.

Hyd yma, ni fu unrhyw ofynion ffurfiol i adrodd yn flynyddol ar weithredu'r Strategaeth i Gomisiynydd y Gymraeg, ond darperir diweddariad ar gynnydd y Strategaeth gan Gyngor Caerdydd yn yr Adroddiad Blynyddol ar Safonau'r Gymraeg. Cyflwynir yr adroddiad blynyddol hwn i'r Cyngor Llawn sydd caniatáu lefel ychwanegol o graffu, ynghyd â chyfle i hyrwyddo'r raglen gynhwysfawr o waith y mae Caerdydd Ddwyeithog yn ymgymryd â hi, ar draws y Cyngor.

Adnoddau digonol: Un o brif elfennau llywodraethu da yw sicrhau adnoddau digonol, ac mae risg ynghlwm os nad oes digon o adnoddau ar gael i gefnogi targedau pwysig.

Gofynnodd yr arolwg rhanddeiliaid a oedd rhanddeiliaid o'r farn bod gan y Cyngor adnoddau digonol i weithredu'r strategaeth, ac o'r rheini a ymatebodd (10), dywedodd 6 nad oeddent o'r farn bod yna ddigon o adnoddau ar gyfer y strategaeth hon. Roedd yr ymateb hwn yn gyfartal rhwng partneriaid mewnol ac allanol.

“Rhaid cefnogi'r sefydliadau partner ac ni ddylid torri cyllid er mwyn sicrhau bod gwasanaethau Cymraeg yn tyfu ar draws y ddinas.”

“Dylai’r Cyngor ddarparu adnoddau digonol i’r Urdd er mwyn cyflawni amcanion y Strategaeth hon”

Lluniwyd y cynllun gweithredu gan gadw’r cyfyngiadau ariannol presennol mewn cof, ac mae’n seiliedig ar gynlluniau a’r ddarpariaeth gyfredol ar draws y partneriaethau. Serch hynny, amlygir meysydd i’w hystyried yn nes ymlaen yn yr adroddiad hwn, ac fe fyddai’n fuddiol i ystyried unrhyw risgiau posibl a allai godi yn y dyfodol. Mewn adroddiad yn dwyn y teitl *‘Over-optimism in government projects (2013)*, mae’r Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn edrych ar y risgiau sydd ynghlwm â phrosiectau a strategaethau mawr yn sgil disgwyliadau gor-uchelgeisiol. Mae’n rhybuddio y gall optimistiaeth arwain at duedd i danbriso heriau gweledigaeth gymhleth o ran cyfyngiadau capasiti, amser ac arian.

I’w ystyried ymhellach:

- A1. Dylid ystyried adolygiad o’r hyn a gaiff ei fesur, (a phryd, sut a chan bwy) er mwyn atgyfnerthu cyd-ddealltwriaeth, proses gadarn o ran cadw cofnodion a thystiolaeth o gynnydd tuag at y blaenoriaethau strategol a’r targed cyffredinol.

ii gweledigaeth a pherchnogaeth

Cwestiynau allweddol:

- A oes gweledigaeth glir a diffiniad o bwrpas?
- A oes perchnogaeth ac arweinyddiaeth glir i'r strategaeth a'i gweithrediad?

Mae Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog yn nodedig oherwydd bod ei gweledigaeth a'i nod wedi'u hamlinellu'n glir, a chaiff hyn ei atgyfnerthu gan gefnogaeth yr arweinyddiaeth oddi mewn i'r Cyngor. Nid yn unig y gwelir hyn yn y ddogfen ei hun, ond hefyd o ran proffil a 'brand' Caerdydd Ddwyeithog, a'r gefnogaeth a gaiff ei lleisio'n rheolaidd gan yr Arweinydd i'r weledigaeth o ddatblygu dinas wirioneddol ddwyieithog.

Er mwyn cryfhau ei ymrwymiad ymhellach, mae'r Cyngor wedi llunio dogfen bolisi fewnol yn ddiweddar ar y defnydd o'r Gymraeg oddi mewn i'r Cyngor, gyda'r weledigaeth o fod yn sefydliad dwyieithog, sy'n gwerthfawrogi ac yn cefnogi'r defnydd o'r Gymraeg ymhlith y staff. Bydd hyn yn caniatáu i'r Cyngor arwain drwy esiampl ac annog y defnydd o'r Gymraeg ar draws y ddinas.

Gweledigaeth: Fel y nodwyd uchod, mae'r Strategaeth yn cydnabod ei lle oddi mewn i'r weledigaeth genedlaethol, ac mae'n amlinellu'n glir ei chyfrifoldeb o ran cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg. Mae'r weledigaeth hefyd yn rhoi amlinelliad o'r ffordd y bydd Caerdydd Ddwyeithog yn edrych, teimlo a swnio, ac mae'r Strategaeth yn seiliedig ar dri maes strategol gyda blaenoriaethau perthnasol a thargedau er mwyn gweithredu.

Yn yr arolwg rhanddeiliaid, nododd pob un o'r ymatebwyr eu hymwybyddiaeth a'u dealltwriaeth o'r weledigaeth ar gyfer Caerdydd Ddwyeithog. Serch hynny, nododd 5 o'r 7 mai â'r datganiad "*Mae gen i fy nealltwriaeth i fy hun o weledigaeth strategaeth Caerdydd Ddwyeithog ond wn i ddim a yw'n cyfateb â dealltwriaeth pawb arall*" yr oedden nhw'n cytuno.

Roedd 2 o'r 5 partner allanol hefyd yn cytuno â'r datganiad uchod, gyda 3 o'r 5 yn nodi bod eu dealltwriaeth yn "*(g)lir iawn, byddech yn clywed yr un disgrifiad ohoni gan bob un o'r partneriaid.*"

Mae'r canlyniad hwn yn atgyfnerthu pwysigrwydd cefnogaeth a chyswllt parhaus er mwyn mynegi'r weledigaeth mewn cyd-destunau sy'n berthnasol i adrannau gwahanol y Cyngor ac ymhlith partneriaid yn gyffredinol yn ystod oes y strategaeth.

Perchnogaeth: Fel y nodwyd uchod, wrth hyrwyddo'r weledigaeth, mae Arweinydd Cyngor Caerdydd wedi lleisio cyfrifoldeb y Cyngor wrth wireddu'r Strategaeth ar fwy nag un achlysur, ond mae hefyd yn atgyfnerthu'r ffaith mai cyfrifoldeb dinas gyfan ydyw, sy'n ddibynnol ar bartneriaid allweddol.

Roedd canlyniadau'r arolwg rhanddeiliaid hefyd yn rhannu'r farn bod y strategaeth wedi sicrhau bod gan bob partner ran yn y weledigaeth, ac yn eu dwyn ynghyd i gydweithio a defnyddio arbenigedd a gallu nifer o bartneriaid, gan fanteisio ar safle Caerdydd fel prifddinas. Serch hynny, roedd rhai sylwadau yn tanlinellu pryderon nad oedd perchnogaeth y strategaeth wedi'i rhannu'n gyson ymhlith rhai partneriaid (mewnol ac allanol) allweddol, gydag un yn nodi, er enghraifft:

“Mae tîm Caerdydd Ddwyeithog yn meddu ar ymroddiad amlwg a gweledigaeth glir ynghylch y Gymraeg. O ran gweddill y Cyngor, fy argraff yw bod y nodweddion hyn yn bur anwastad. Byddai'n fuddiol pe bai rhai adrannau, gan gynnwys yr adran addysg yn arbennig, yn dangos rhagor o flaengaredd ynghylch y Gymraeg gan fod potensial gwneud llawer mwy pe bai'r ddealltwriaeth a'r ymroddiad yno.”

I'w ystyried ymhellach

- A2. Dylid ystyried ymhellach yr hyn a olygir wrth Gaerdydd wirioneddol ddwyeithog mewn termau meintiol yng nghyd-destun y blaenoriaethau strategol. Dylid hefyd ystyried sicrhau cyswllt rhwng dangosyddion allweddol mesuradwy a cherrig milltir llwyddiant â'r cynllun gweithredu fel bod pob partner yn deall yr hyn sydd i'w gyflawni a'r dystiolaeth sydd angen ei chasglu.
- A3. Dylid sicrhau cefnogaeth a chyswllt parhaus i egluro'r weledigaeth mewn cyd-destunau sy'n berthnasol i adrannau gwahanol y Cyngor, ac ymhlith partneriaid yn gyffredinol yn ystod oes y

strategaeth. Bydd hyn yn gymorth i gryfhau'r gyd-ddealltwriaeth o bwrpas ac o wireddu'r strategaeth yn ystod ei hoes.

iii ymgynghori a chyfathrebu

Cwestiynau allweddol:

- A wnaeth y Cyngor ymgynghori'n ddigonol ar y Strategaeth?
- A yw'r Cyngor yn parhau i ymgynghori a chyfathrebu'n effeithiol?

Roedd rhaglen yr ymgynghoriad ar y Strategaeth gyda'r mwyaf cynhwysfawr a chynhwysol a gynhaliwyd ar unrhyw strategaeth 5 mlynedd i hybu'r Gymraeg.

Ymgynghori: Dechreuodd y broses ymgynghori gydag ymgynghoriad mewnol ac arolwg ar-lein a ddenodd tua 40 o ymatebion o drawstoriad amrywiol o adrannau. Ffurfiodd y sylwadau hyn y sail ar gyfer y blaenoriaethau drafft a ddatblygwyd yn broses ymgynghori bellach gyda swyddogion polisi, penaethiaid gwasanaethau, grŵp Cydlynwyr a Phencampwyr y Gymraeg, rhwydweithiau cydraddoldeb mewnol, Gweithgor Aelodau Caerdydd Ddwyeithog, a Phwyllgor Adolygu Polisi a Pherfformiad.

Yn ôl swyddog yn nhîm Caerdydd Ddwyeithog, *"er bod hyn yn golygu cryn dipyn o waith, roedd yn hynod fuddiol i ni fod wedi cynnal ymgynghoriad mewnol mor drylwyr, gan fod adrannau amrywiol bellach yn deall gwerth y strategaeth ac yn rhannu perchnogaeth ohoni"*.

Cynhaliwyd ymgynghoriad cyhoeddus ar strategaeth Caerdydd Ddwyeithog yn ystod hydref 2016, gyda dros 70 y cant o ymatebwyr un ai'n cytuno neu'n tueddu i gytuno â gweledigaeth Caerdydd wirioneddol ddwyeithog, a dros 53 y cant yn cytuno â'r targed o gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn y brifddinas.

Fel rhan o'r ymgynghoriad, cynhaliwyd gweithdy ar 20 Hydref 2016, gyda 26 o brif bartneriaid a rhanddeiliaid. Ymhlith y mynychwyr oedd Llywodraeth Cymru, Comisiynydd y Gymraeg, Prifysgol Caerdydd, sefydliadau'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus, Menter Caerdydd ac Urdd Gobaith Cymru.

O ran yr arolwg rhanddeiliaid, cytunodd pob un o'r ymatebwyr fod cyfle digonol wedi'i roi i bobl allu gynnig mewnbwn i'r Strategaeth.

Cyfathrebu: O ran cyfathrebu, cytunodd mwyafrif ymatebwyr yr arolwg (10 allan o'r 12) fod y Cyngor yn parhau i gyfathrebu'n effeithiol wrth weithredu'r Strategaeth.

Yn ystod cyfarfod y Fforwm, awgrymwyd y gellid gwahodd ystod ehangach o bartneriaid unwaith y flwyddyn er mwyn cynnal cyfarfod o'r Fforwm fyddai'n cynnwys rhanddeiliaid nad ydynt fel arfer yn mynychu er mwyn ehangu mewnbwn. Byddai hyn wedyn yn cynnig llwyfan effeithiol i Gaerdydd Ddwieithog ddarparu diweddariad i gynulleidfa ehangach o randdeiliaid ar gynydd, er mwyn sicrhau mewnbwn ymarferol gan bartneriaid, ac i atgyfnerthu perchnogaeth ddinas gyfan o'r weledigaeth.

Yn ôl un o ymatebwyr yr arolwg:

“(Mae) angen bod cynrychiolaeth o'r holl bartneriaid yn rhan o'r Fforwm sirol, e.e. yn cynnwys cynrychiolydd o adran addysg y sir er mwyn gyrru'r gwaith yn ei flaen yn lle dibynnu yn unig ar y partneriaid Cymraeg i fwrw mlaen gyda'r gwaith craidd.”

I'w ystyried ymhellach

A4. Fel yr awgrymwyd yng nghyfarfod y Fforwm, dylid ystyried y posibilrwydd o ehangu cyfarfod o'r Fforwm unwaith y flwyddyn i bartneriaid ehangach er mwyn caniatáu i Gaerdydd Ddwieithog sicrhau mewnbwn ymarferol gan bartneriaid sy'n cynrychioli amryw fuddiannau, ac i atgyfnerthu perchnogaeth ddinas gyfan ar y weledigaeth.

iv rhanddeiliaid

Cwestiynau allweddol:

- Ydy'r rhanddeiliaid allweddol wedi'u hadnabod, a yw eu cefnogaeth wedi'i sicrhau, ac a yw eu cyfraniad, dylanwad ac anghenion wedi'u deall?

Mae Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog yn seiliedig ar waith cadarn i fraenaru'r tir a gynhaliwyd yn ystod 2014 i adnabod ac i greu cyswllt â phartneriaid allweddol er mwyn gwireddu gweledigaeth dinas ddwyeithog.

Rhanddeiliaid allweddol: Fel y mae'r Strategaeth ei hun yn ei chydabod, mae ei llwyddiant yn ddibynnol ar bartneriaid allanol yn ogystal â phartneriaid mewnol.

Bu cynhadledd 2014 yn fodd o alluogi partneriaid i ystyried a lleisio'r materion a'r blaenoriaethau a fyddai, yn y lle cyntaf, yn arwain at sefydlu yr Hen Lyfrgell fel canolfan fywiog ar gyfer y Gymraeg yng nghanol y ddinas, ac yn ail, yn ffurfio seiliau partneriaeth gref ar gyfer Strategaeth 5 mlynedd Caerdydd Ddwyeithog. Atgyfnerthwyd hyn gan Gynhadledd Caerdydd Ddwyeithog a gynhaliwyd yn yr hydref yn 2016, a ganiataodd partneriaid a rhanddeiliaid i drafod a chydweithio ar y Strategaeth ddrafft.

Gofynnodd yr arolwg rhanddeiliaid am adborth ar gryfderau a gwendidau'r Strategaeth. Sylwadau cadarnhaol a gafwyd yn bennaf, yn ymwneud â gallu'r Strategaeth i ddod â phobl ynghyd:

“Mae'r strategaeth wedi dod â phartneriaid ynghyd i gydweithio heb ddyblygu gwaith.”

Serch hynny, amlygodd rhai sylwadau gyfleoedd ar gyfer ymgysylltu a dealltwriaeth bellach, ac ystyriaeth o'r modd y caiff y Strategaeth ei chyfathrebu a'i fframio o safbwynt perchnogaeth a chyfranogiad yn ystod y 5 mlynedd:

“Nid yw’n ymwneud â’r sector gwirfoddol Cymraeg yn y ddinas.”

“Mae teimlad fod y Sir yn ildio peth o’u cyfrifoldeb a’u rhoi ar bartneriaid.”

Yn ôl yr arolwg rhanddeiliaid, cytunodd 9 o’r 12 fod y Cyngor yn deall pwysigrwydd rhanddeiliaid er mwyn sicrhau gweithrediad llwyddiannus y Strategaeth.

Pan ofynnwyd ynghylch cefnogaeth gan rhanddeiliaid, o’r rheini a atebodd (10), mynegodd 4 bryder nad oedd y Cyngor wedi sicrhau cefnogaeth pob rhanddeiliad eto, ond roedd 6 yn anghytuno â’r datganiad hwn.

Pan ofynnwyd ynghylch a oedd rhanddeiliaid yn sylweddoli pwysigrwydd eu cyfraniad at sicrhau llwyddiant y strategaeth, roedd ychydig o wahaniaeth yn yr ymateb, gyda 4 o’r 5 partner mewnol yn cytuno â’r datganiad nad oedd rhai rhanddeiliaid yn y Cyngor yn sylweddoli pwysigrwydd eu cyfraniad at sicrhau llwyddiant y strategaeth. O ran y partneriaid allanol, dim ond 2 o’r 5 oedd yn cytuno â hyn.

I’w ystyried ymhellach

- A5. Dylid ystyried datblygu a chynnal cynllun rheoli rhanddeiliaid er mwyn cynnal a meithrin y berthynas gadarnhaol gyda rhanddeiliaid allweddol yn ystod oes y Strategaeth.
- A6. Dylid ystyried datblygu a chynnal rhaglen gyfathrebu i gefnogi gweithrediad y Strategaeth.

v targedau a mesur perfformiad

Cwestiynau allweddol:

- A yw'r targedau yn seiliedig ar waelodlin clir, ac a ydynt yn glir, yn ymarferol ac yn realistig?
- Pa dystiolaeth fydd ar gael i ddangos llwyddiant y strategaeth ac i ba raddau mae'n bosibl diffinio newid mesuradwy yn dilyn camau gweithredu penodol?

Mae'r targed o ddyblu nifer y siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 yn seiliedig ar ddadansoddiad ystadegol eglur; fel y gwelwyd uchod, mae blaenoriaethau a thargedau strategol y Strategaeth wedi'u pennu yn dilyn ymgynghori â'r holl randdeiliaid perthnasol, ac mae adrodd ar gynnydd mewn modd systematig yn erbyn cynllun gweithredu clir.

Gwaelodlin: Mae gwaelodlin clir yn caniatáu targedau mesuradwy. Seiliwyd y targed cyffredinol o gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yng Nghaerdydd ar waith a gynhaliwyd ar y cyd â Chanolfan Ymchwil Caerdydd, gan ystyried dadansoddiad ystadegol a demograffig ynghyd â'r cynnydd angenrheidiol mewn niferoedd er mwyn pennu'r cynnydd canrannol angenrheidiol fesul blwyddyn.

Prif ffynonellau data'r Cyngor o ran nifer y siaradwyr Cymraeg ymhlith ei boblogaeth, ar wahân i Gyfrifiad 2021, yw'r data addysg (PLASC) a data'r gweithlu a fydd yn caniatáu i'r Cyngor olrhain unrhyw dueddiadau a chynnydd tuag at y targed fesul blwyddyn.

Yn yr arolwg, meddai un ymatebydd:

“Mae prif darged tymor hir y Strategaeth, sef dyblu nifer y siaradwyr yng Nghaerdydd erbyn 2050, wedi ei alinio â tharged Cymraeg 2050 Llywodraeth Cymru... Dyblodd nifer siaradwyr Cymraeg Caerdydd rhwng 1991 a 2011 sy'n awgrymu nad yw'r targed hwnnw'n rhy uchelgeisiol.”

O ran y targedau yn y cynllun gweithredu sy'n anelu at wireddu'r blaenoriaethau strategol a nodwyd, yn ôl un ymatebydd a oedd yn cyfeirio at y broses fewnol:

“Fe wnaethon ni gytuno ar dargedau’r maes gwasanaeth gydag Uned yr Iaith Gymraeg drwy gyfarfodydd wyneb yn wyneb er mwyn sicrhau bod y targedau yn realistig ac yn gyraeddadwy.”

Serch hynny, mae nifer o’r gweithgareddau y tu hwnt i ddylanwad uniongyrchol y Cyngor ac yn dod o dan gylchoedd gorchwyl a rhaglenni gwaith y partneriaid. Adroddir ar y targedau hyn yng nghyfarfod chwarterol y Fforwm.

Yn yr arolwg, pan ofynnwyd ynghylch y targedau yn y Strategaeth sy’n berthnasol i’w meysydd gwaith, cytunodd 8 o’r 12 ymatebydd fod targedau’r Strategaeth yn realistig ac yn gyraeddadwy. Fe fynegodd un partner allanol a 3 phartner mewnol ansicrwydd ynghylch a oedden nhw’n realistig neu’n rhy uchelgeisiol.

Blaenoriaethau strategol: Datblygwyd blaenoriaethau strategaeth Caerdydd mewn ymgynghoriad gofalus gyda phartneriaid, gan adlewyrchu anghenion penodol y boblogaeth. Maent wedi’u crynhoi mewn 3 maes strategol ac yn cynnig canlyniadau ar gyfer adrodd ar gynnydd o ran y defnydd o’r Gymraeg yng Nghaerdydd. Felly, mae sail eglur a rhesymegol i’r strategaeth, sy’n cwmpasu pob blaenoriaeth strategol perthnasol sydd hefyd yn adlewyrchu’r penawdau blaenoriaethau allweddol a welir yn strategaeth y Llywodraeth.

Pan ofynnwyd ynghylch eu barn am flaenoriaethau strategol y Strategaeth, cytunodd 9 o’r 12 ymatebydd, fod nod y Strategaeth yn gydnaws â blaenoriaethau eu hadrannau neu eu sefydliadau yn gyffredinol. Mae hyn yn adlewyrchu llwyddiant y broses ymgynghori gychwynnol oedd yn caniatáu i’r Strategaeth gael ei chydblythu â nodau strategol ehangach.

Gan fod Strategaeth Caerdydd Ddwieithog wedi’i llunio cyn i’r strategaeth genedlaethol gael ei chyhoeddi, awgrymwyd yn y ddogfen y gallai adolygiad o’r strategaeth fod yn briodol er mwyn ei halinio’n agosach â’r ddogfen genedlaethol. Gan fod llawer o elfennau rhyng-ddibynnol yn y Strategaeth, a thargedau sy’n ddibynnol ar randdeiliaid allanol a’u cylchoedd ariannu amrywiol, efallai byddai adolygiad o’r cynllun gweithredu ei hun yn ddoeth cyn canol oes o Strategaeth.

Mesur perfformiad: Mae strwythur craffu ac adrodd clir ar gyfer y Strategaeth. Fel y nodwyd yn adran 4(i) ar gydymffurfio a llywodraethu, bydd angen mesur cynnydd tuag at y blaenoriaethau strategol a'r targed cyffredinol i gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg, mewn modd ystyrlon ac effeithiol, gydag amrywiaeth o dystiolaeth feintiol ac ansoddol.

Mae'n bwysig nodi nad yw'r strategaeth eangfrydig ac uchelgeisiol hon yn derbyn unrhyw gyllid ychwanegol ac nid oes cyllideb benodol ar ei chyfer, ac felly mae'n seiliedig ar gapasiti a gweithgaredd presennol y Cyngor a'i bartneriaid. Fel y nodwyd yn adran 4(ii), amlygwyd diffyg adnoddau digonol fel pryder i 6 allan o'r 10 ymatebydd.

Efallai byddai cynnal adolygiad o'r cynllun gweithredu maes o law yn amlygu bylchau strategol, nad yw'n bosibl mynd i'r afael â hwy heb gyllideb. Serch hynny, er gwaethaf diffyg cyllid, dylid amlygu'r bylchau hyn os credir bod risg i lwyddiant unrhyw un o'r blaenoriaethau strategol os nad eir i'r afael â'r bylchau penodol hyn.

Un maes yn y cynllun gweithredu presennol y gellid edrych arno mewn adolygiad o'r fath, yw'r maes blaenoriaeth ar gyfer plant a phobl ifanc. Fel y nodwyd yn y Strategaeth ac yn y strategaeth genedlaethol hefyd, mae'r cyfnod ôl-16 yn hanfodol o safbwynt dilyniant ieithyddol. Dyma'r cyfnod i lawer o bobl ifanc rhwng addysg statudol a'r gweithlu, ac mae'n amser pan y gall nifer o ffactorau effeithio ar benderfyniadau ac arferion ieithyddol unigolion am weddill eu bywydau. Mae hefyd yn amlwg mai dyma'r cyfnod pan fydd nifer sylweddol o siaradwyr Cymraeg yn colli eu sgiliau iaith.

Mae'r Cyngor wedi nodi bod hwn yn faes blaenoriaeth, gyda'r targed i:

Cynyddu'r ddarpariaeth o weithgareddau a chyfleoedd allgyrsiol Cymraeg i blant a phobl ifanc ddefnyddio'r Gymraeg y tu allan i gatiau'r ysgol.

Nodwyd tri phrif darged o dan y flaenoriaeth hon. Yn dilyn trafodaeth yn y Fforwm, mae'r cyntaf wedi wynebu newid ac efallai y caiff ei addasu. Mae'r ail yn cynnwys gweithgareddau'n seiliedig ar Eisteddfod Genedlaethol 2018 yng Nghaerdydd ac mae'r amserlen yn gorffen ym mis Awst 2018. Mae'r trydydd targed (Diwrnod Miwsig Cymru) eisoes wedi'i gyflawni (ond mae'n debygol y

caiff ei ailadrodd yn flynyddol). Mae hyn yn amlygu posibiliadau pellach a datblygiadau yn y dyfodol y byddai'n fuddiol eu cofnodi yn ffurfiol mewn cynllun gweithredu diwygiedig.

I'w hystyried ymhellach

- A7. Ar y cyd ag A1 ac A2, dylid ystyried adolygu'r cynllun gweithredu mewn ymgynghoriad â'r prif bartneriaid (erbyn diwedd blwyddyn 2, Mawrth 2019) gyda'r bwriad o ddiweddarau neu addasu'r targedau. *[Fel rhan o unrhyw adolygiad, dylid ystyried sut y bydd cyflawni unrhyw dargedau newydd neu ddiwygiedig, yn alinio â'r gofynion i adrodd ar gynnydd o ran i) cynnydd yn nifer y siaradwyr Cymraeg, a ii) cynnydd yn y defnydd o'r Gymraeg, a beth yw'r dystiolaeth feintiol ac ansoddol sydd ei hangen.]*
- A8. Wrth gynnal adolygiad o'r cynllun gweithredu, dylid ystyried nodi unrhyw feysydd strategol allweddol nad ydynt wedi'u cwmpasu yn y cynllun gweithredu presennol, fel bod cofnod, neu 'rhestr ddymuniadau', wedi'i nodi petai unrhyw gyfleoedd cyd-ariannu neu gyd-gynhyrchu yn codi. Hefyd, dylid cofnodi unrhyw risgiau sy'n deillio o ddiffyg adnoddau neu newid mewn amgylchiadau a fyddai'n effeithio ar lwyddiant cyflawni unrhyw flaenoriaethau strategol.

5. Casgliadau

O ystyried y Strategaeth yng ngoleuni arferion gorau cydnabyddedig a sylwadau gan randdeiliaid, canfu'r adolygiad hwn fod y Strategaeth wedi'i llunio ar seiliau cryf gwaith ymgynghori a chyfathrebu.

Mae'r blaenoriaethau strategol a nodwyd yn cyfateb i'r weledigaeth genedlaethol, ac maent yn seiliedig ar ymgynghori'n agos â phartneriaid. Mae'r targedau sy'n deillio ohonynt yn amlygu ystyriaeth o'r ddarpariaeth gyfredol a'r cyfyngiadau ariannol sy'n bodoli, ac yn ôl rhanddeiliaid allweddol, maent yn rhai realistig a chyraeddadwy.

Mae'r strategaeth yn cael ei gyrru gan weledigaeth bwrpasol a gefnogir gan arweinyddiaeth a phersonél allweddol rhagweithiol, ynghyd â phroses atebolrwydd gadarn sy'n cynnwys elfen o graffu allanol gan bartneriaid allweddol a pherthynas gref drwy Fforwm Caerdydd Ddwyeithog.

Caiff hyn ei adleisio mewn sylwadau gan randdeiliaid pan ofynnwyd eu barn am gryfderau'r Strategaeth. Mae'r prif sylwadau yn cynnwys:

- Mae'r strategaeth yn strategaeth amlasiantaeth. Mae wedi sicrhau bod pob prif bartner yn rhan o'r weledigaeth, ac mae wedi dod â phartneriaid ynghyd i gydweithredu heb ddyblygu gwaith.
- Mae'r strategaeth yn cynnig gweledigaeth glir i'r Gymraeg yng Nghaerdydd ac mae'n amlinellu blaenoriaethau'r Cyngor a'i gyfeiriad.
- Mae'r strategaeth yn defnyddio arbenigedd a chapasiti nifer o sefydliadau, ac mae hefyd yn gwneud y gorau o safle Caerdydd fel prifddinas.
- Cefnogaeth gan yr arweinyddiaeth bresennol a'r arweinyddiaeth flaenorol.
- Mae'n strategaeth gydnabyddedig oddi mewn i strwythur y Cyngor ac mae wedi'i hategu gan ddeddfwriaeth.
- Mae'r strategaeth yn nodi meysydd blaenoriaeth ac mae cynllun gweithredu i'r perwyl er mwyn helpu i wireddu'r blaenoriaethau.
- Nid yw'r strategaeth yn ddogfen hir, mae'n fyr o ran steil sy'n ei gwneud yn fwy apelgar i gynulleidfaoedd.
- Croesawu'n fawr y ffaith fod y Strategaeth yn rhoi pwys ar ymchwil wrth gynllunio i'r dyfodol.

Meysydd i'w hystyried ymhellach:

Er gwaethaf cyfyngiadau'r holiadur rhanddeiliaid, roedd yn gwahodd sylwadau cryno o safbwynt beirniadaeth ac awgrymiadau am feysydd o gyfle. Er nad oedd yn caniatáu dadansoddi manwl, roedd y sylwadau a gafwyd yn fodd o fwrw goleuni ar rai materion sy'n wynebu'r partneriaid. Byddai adolygu'r cynllun gweithredu yn cynnwys partneriaid, ac fe allai'r pwyntiau a godwyd fod yn rhestr wirio ddefnyddiol ar gyfer trafodaeth bellach. Er enghraifft, mae rhai partneriaid allweddol o'r farn bod potensial i gyflawni llawer mwy gydag addysg a phobl ifanc, ynghyd ag ymestyn y cyswllt gyda'r sector gwirfoddol yng Nghaerdydd. Felly wrth ddiweddarau ac adolygu'r cynllun gweithredu am y blynyddoedd i ddod, gellid ystyried y pwyntiau hyn, a gellid gwahodd partneriaid i gynnig syniadau ac opsiynau ar gyfer blaenoriaethau strategaeth a chydweithredu partneriaethol.

Ymhlith yr heriau a'r meysydd i'w hystyried a nodwyd gan y rhanddeiliaid, mae:

- Gellid ystyried amserlen hirach i ganiatáu i'r strategaeth gymryd golwg mwy strategol, gyda chyfnod adolygu penodol er mwyn diweddarau'r ddogfen i adlewyrchu tueddiadau dinas ddeinamig.
- Gall fod canfyddiad negyddol tuag at yr iaith oddi mewn i'r Cyngor.
- Nid oes gan y Cyngor reolaeth uniongyrchol dros bob un o'r camau gweithredu yn y cynllun gweithredu.
- Teimlad efallai fod y Sir yn ildio peth o'u cyfrifoldeb a'u rhoi ar bartneriaid ac o ganlyniad gallai gormod o sylw fynd i'r strategaeth a gormod o bwyslais ar waith y Cyngor yn y Fforwm.
- Dylai pob partner gael ei gynrychioli ar y Fforwm, e.e. gan gynnwys cynrychiolwyr o'r adran addysg er mwyn symud pethau yn eu blaen yn hytrach na dibynnu ar y partneriaid iaith Gymraeg yn unig i gyflawni'r gwaith craidd.
- Gorddibyniaeth ar yr awdurdod lleol i wireddu'r holl newidiadau heb gydnabod y rôl bwysig y gall pob sefydliad ei chwarae drwy bartneriaeth.
- Sicrhau adnoddau digonol (ariannol a staff) ar draws pob agwedd o'r meysydd blaenoriaeth er mwyn cyflawni nodau'r strategaeth.

- Cyfle i godi proffil a statws y Gymraeg ymhellach yng Nghaerdydd.
- Gyda thwf addysg Gymraeg, a sylwadau diweddar yr Arweinydd yn annog agwedd ragweithiol wrth hyrwyddo manteision addysg Gymraeg, mae cryn botensial i wella'r sefyllfa bresennol.
- Er mwyn cynorthwyo'r broses o gyfathrebu gweithrediad y strategaeth, gellid ychwanegu eitem sefydlog i agenda cyfarfodydd y Fforwm Addysg Gymraeg.

6. Argymhellion

Dylid dathlu cryfderau Strategaeth Caerdydd Ddwyeithog a dylid rhannu arferion da. Mae nifer o gyfleoedd i ystyried cryfhau gweithrediad y strategaeth ymhellach, ac mae'r argymhellion yn yr adroddiad hwn yn ceisio amlygu'r cyfleoedd hynny yng ngoleuni'r canfyddiadau a'r adborth gan randdeiliaid.

- A1. Dylid ystyried adolygiad o'r hyn a gaiff ei fesur, (a phryd, sut a chan bwy) er mwyn atgyfnerthu cyd-ddealltwriaeth, proses gadarn o ran cadw cofnodion a thystiolaeth o gynnydd tuag at y blaenoriaethau strategol a'r targed cyffredinol.
- A2. Dylid ystyried ymhellach yr hyn a olygir wrth Gaerdydd wirioneddol ddwyeithog mewn termau meintiol yng nghyd-destun y blaenoriaethau strategol. Dylid hefyd ystyried sicrhau cyswllt rhwng dangosyddion allweddol mesuradwy a cherrig milltir llwyddiant â'r cynllun gweithredu fel bod pob partner yn deall yr hyn sydd i'w gyflawni a'r dystiolaeth sydd angen ei chasglu.
- A3. Dylid sicrhau cefnogaeth a chyswllt parhaus i egluro'r weledigaeth mewn cyd-destunau sy'n berthnasol i adrannau gwahanol y Cyngor, ac ymhlith partneriaid yn gyffredinol yn ystod oes y strategaeth. Bydd hyn yn gymorth i gryfhau'r gyd-ddealltwriaeth o bwrpas ac o wireddu'r strategaeth yn ystod ei hoes.
- A4. Fel yr awgrymwyd yng nghyfarfod y Fforwm, dylid ystyried y posibilrwydd o ehangu cyfarfod o'r Fforwm unwaith y flwyddyn i bartneriaid ehangach er mwyn caniatáu i Gaerdydd Ddwyeithog sicrhau mewnbyn ymarferol gan bartneriaid sy'n cynrychioli amryw fuddiannau, ac i atgyfnerthu perchnogaeth ddinas gyfan ar y weledigaeth.
- A5. Dylid ystyried datblygu a chynnal cynllun rheoli rhanddeiliaid er mwyn cynnal a meithrin y berthynas gadarnhaol gyda rhanddeiliaid allweddol yn ystod oes y Strategaeth.

- A6. Dylid ystyried datblygu a chynnal rhaglen gyfathrebu i gefnogi gweithrediad y Strategaeth.
- A7. Ar y cyd ag A1 ac A2m dylid ystyried adolygu'r cynllun gweithredu mewn ymgynghoriad â'r prif bartneriaid (erbyn diwedd blwyddyn 2, Mawrth 2019) gyda'r bwriad o ddiweddarau neu addasu'r targedau. *[Fel rhan o unrhyw adolygiad, dylid ystyried sut y bydd cyflawni unrhyw dargedau newydd neu ddiwygiedig, yn alinio â'r gofynion i adrodd ar gynnydd o ran i) cynnydd yn nifer y siaradwyr Cymraeg, a ii) cynnydd yn y defnydd o'r Gymraeg, a beth yw'r dystiolaeth feintiol ac ansoddol sydd ei hangen.]*
- A8. Wrth gynnal adolygiad o'r cynllun gweithredu, dylid ystyried nodi unrhyw feysydd strategol allweddol nad ydynt wedi'u cwmpasu yn y cynllun gweithredu presennol, fel bod cofnod, neu 'rhestr ddymuniadau', wedi'i nodi petai unrhyw gyfleoedd cyd-ariannu neu gyd-gynhyrchu yn codi. Hefyd, dylid cofnodi unrhyw risgiau sy'n deillio o ddiffyg adnoddau neu newid mewn amgylchiadau a fyddai'n effeithio ar lwyddiant cyflawni unrhyw flaenoriaethau strategol.

diwedd